

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ՆԱԴԻՆԵ ԱԼԲԵՐՏԻ ԱՂԱՅԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ

ԻԳ.00.02 «Քաղաքական ինստիտուտներ և գործընթացներ»
մասնագիտությամբ քաղաքական գիտությունների թեկնածուի զիտական
աստիճանի հայցման ատենախոսության

ՄԵՂՍԱԳԻՐ

ԵՐԵՎԱՆ – 2026

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

АГАЯН НАРИНЕ АЛЬБЕРТОВНА

ОСОБЕННОСТИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КОММУНИКАЦИИ В КОНТЕКСТЕ
НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

Диссертация на соискание научной степени кандидата политических наук
по специальности 23.00.02 “Политические институты и процессы”

АВТОРЕФЕРАТ

ЕРЕВАН - 2026

Ատենախոսության թեման հաստատվել է **ՀՀ ԳԱԱ Փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտում**:

Գիտական ղեկավար՝

քաղաքական գիտ. դոկտոր

Քոչարյան Տիգրան Տոնիկի

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝

քաղաքական գիտ. դոկտոր

Ենգոյան Աշոտ Փայլակի

քաղաքական գիտ. թեկնածու

Ավետիսյան Ալեքսանդր Ռոբերտի

առաջատար կազմակերպություն՝

Հայ-ռուսական համալսարան

Պաշտպանությունը կայանալու է 2026 թվականի նոյեմբերի 11-ին՝ ժամը 13:30-ին, ԵՊՀ-ում գործող ՀՀ ԿԳՄՄՆ ԲԿԳԿ-ի «Քաղաքագիտություն և միջազգային հարաբերություններ» 056 մասնագիտական խորհրդում:

Հասցե՝ ՀՀ, ք. Երևան, 0025, Ալեք Մանուկյան 1:

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ ԵՊՀ Սարգիս և Մարի Իզմիրլյանների անվան գրադարանում:

Սեղմագիրն առաքված է 2026 թվականի սեպտեմբերի 30-ին:

ՀՀ ԿԳՄՄՆ ԲԿԳԿ-ի 056 մասնագիտական խորհրդի

գիտական քարտուղար, քաղաքական

գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Սարգսյան Առնակ Գեորգիի

Тема диссертации утверждена в **Институте философии, социологии и права Национальной Академии Наук Республики Армения.**

Научный руководитель:

доктор политических наук, профессор

Кочарян Тигран Тоникович

Официальные оппоненты:

доктор политических наук

Енгоян Ашот Пайлакович

кандидат политических наук

Аветисян Александр Робертович

Ведущая организация:

Российско-Армянский университет

Защита состоится 11-ого ноября 2026 г. в 13:30 часов на действующем в ЕГУ специализированном совете 056 "Политология и международные отношения" МОНКС КВОН РА. Адрес: РА, г. Ереван, 0025, Ал. Манукяна, 1. С диссертацией можно ознакомиться в библиотеке имени Саркиса и Мари Измирлянов ЕГУ.

Автореферат разослан 30-ого сентября 2026 г.

Научный секретарь

специализированного совета 056 МОНКС КВОН РА,

кандидат политических наук, доцент

Саргсян Арнак Георгиевич

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Հետազոտության թեմայի արդիականությունը պայմանավորված է արդի աշխարհակարգում պետությունների քաղաքական հաղորդակցության և, հատկապես, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքական արդի զարգացումների ու ազգային անվտանգության ապահովման ասպարեզում քաղաքական հաղորդակցության դերի ու նշանակության առանձնացմամբ:

Նոր աշխարհակարգի կերպափոխման ներկա գործընթացում պետությունների առջև ծառանում են նոր, որոշ դեպքերում նաև անկանխատեսելի մարտահրավերներ, որոնք սպառնալիք են դառնում ինչպես ընդհանուր քաղաքական համակարգին ու գործընթացներին, այնպես էլ նաև ազգային անվտանգությանը: Այս վտանգներին դիմակայելու համար քաղաքական էլիտաները, որոշումներ կայացնող դերակատարները փորձում են ստեղծել «անվտանգության բարձիկներ»: Գործի են դրվում երկրների քաղաքական, տնտեսական, գիտամշակութային, ռազմական ռեսուրսներն ու հնարավորությունները: Նման հնարավորություններից է քաղաքական հաղորդակցությունը, որը թե՛ արտաքին հարաբերություններում, թե՛ ներքին քաղաքականության մեջ կառավարման արդյունավետ միջոցներից է:

Մարդկության զարգացման արդի փուլում համացանցի զարգացման և համաշխարհային միասնական տեղեկատվական տարածքի ձևավորման արդյունքում կտրուկ մեծացան հաղորդակցության ձևերի ու միջոցների դերը և հնարավորությունները: Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների առաջընթացը հանգեցրեց տեղեկատվական-հաղորդակցային միջոցների մատչելիության ու լայն հասանելիության: Գլոբալ տեղեկատվական հասարակության պայմաններում ավելի է բարդանում քաղաքական հաղորդակցության անվտանգության խնդիրը ու դրա կարգավորման տեսլականը:

Տեղեկատվական դարաշրջանում պետությունների միջև տեղի ունեցող հակամարտությունները հաճախ շեղվում են ավանդական ռազմական բնույթից՝ ստանալով բոլորովին նոր ձև ու բովանդակություն՝ տեղեկատվական, հոգեբանական, տնտեսական, վիրտուալ և տարատեսակ այլ պատերազմների տեսքով: Սովորաբար դրանք համատեղվում և մեկ ամբողջի մեջ միավորվում են որպես պատերազմ վարելու տարբեր ձևեր, որն այսօր մասնագետներն անվանում են նաև «հիբրիդային պատերազմ»¹: Տեղեկատվական պատերազմի բաղադրատարրերից կարելի է համարել կիբեռհանցավորությունն իր տարատեսակներով, որը վերջին տարիներին լրջագույն խնդիր է դարձել:

¹ McCuen John J., Hybrid wars // Military Review, 88.2 (2008), p. 107.

Անկախության հռչակումից հետո Հայաստանի Հանրապետությունում տեղի են ունեցել հասարակական-քաղաքական մեծածավալ փոխակերպումներ կյանքի բոլոր ոլորտներում՝ քաղաքական, անվտանգային, տնտեսական, մշակութային, սոցիալական, հաղորդակցային և այլն: Հետևաբար, ՀՀ ազգային անվտանգության ապահովման գործում ևս քաղաքական հաղորդակցությունը կարող է մեծ դեր ու նշանակության ունենալ:

Վերջին տասնամյակում լուրջ մատահրավերներ են դարձել գլոբալ ու տարածաշրջանային մի շարք գործընթացներ՝ ռուս-ուկրաինական պատերազմը, Իսրայելի կողմից Գազայի հատվածում, նաև Լիբանանի հարավում իրականացվող ռազմարշավը, ապա 2025 թ. հունիսի 13-24-ը իսրայելա-իրանյան պատերազմը, որին Իսրայելի կողմից ներգրավվեց նաև ԱՄՆ-ն, Հարավկովկասյան տարածաշրջանում հաստատված անկայուն, պայթյունավտանգ իրավիճակը և այլն: Ուստի ներկայումս ՀՀ ազգային անվտանգությունը ապահովելու գործում քաղաքական հաղորդակցության հնարավորությունների արդյունավետ կիրառումը կարող է էականորեն կայունացնել անվտանգային գործընթացների երաշխավորվածության մակարդակը:

Անվտանգության ապահովման առումով արևմտյան տեսաբաններն առանձնացնում են գլոբալ և ազգային մակարդակներ², որոնք, լինելով առանձին ուղղություններ, միաժամանակ փոխլրացնող են: Այս երկու մակարդակներում էլ համագործակցությունը միտված է ազգային մակարդակում անվտանգության ապահովմանը՝ գործի դնելով թե՛ քաղաքական հաղորդակցության, թե՛ ռազմական, թե՛ տեղեկատվական աջակցության միջոցները: Քաղաքական հաղորդակցության ուսումնասիրության մեջ կարևոր է առանձնացնել արտաքին քաղաքական և ներքաղաքական գործառնություններ: Արտաքին քաղաքական ուղղությամբ ՀՀ-ն մասնակցում է խաղաղապահ գործունեության միջոցառումներին: Սրանով Հայաստանը ցույց է տալիս, որ գործնականում ոչ միայն միջազգային անվտանգության սպառող է, այլև՝ ապահովող: Արտաքին սպառնալիքներին դիմակայելու մյուս ուղղությունը ՀԱՊԿ շրջանակներում համագործակցությունն էր, որը, սակայն, ցույց տվեց իր անարդյունավետությունը, և այժմ քննարկման փուլում է այդ դաշինքի հետ գործակցությունը շարունակելու հարցը³:

² Бакулев Г., Массовая коммуникация: Западные теории и концепции: Учебное пособие. М.: Аспект Пресс, 2010:

³ ՀՀ վարչապետի հարցազրույցը France 24-ին, 23.02.2024 <https://armenpress.am/arm/news/1131026.html> Տե՛ս նաև Վարչապետ Փաշինյանն այցելել է Ատլանտյան խորհուրդ՝ հանդես է եկել ելույթով և պատասխանել փորձագետների հարցերին, 05.02.2025 https://www.primeminister.am/hy/press-release/search/?search_q=ՀԱՊԿ [դիտումը՝ 09.03.2025]:

Պետք է արձանագրել, որ քաղաքական հաղորդակցության գլխավոր դերակատարը պետությունն է՝ իր բազմաձյուղ տեղեկատվական կառուցվածքներով: Քաղաքական հաղորդակցության հետազոտության համար առանցքային է նաև դրա մյուս կողմերին, այսինքն՝ քաղաքական ոլորտում հաղորդակցային գործընթացները աշխուժացնողներին որոշելը: Ընդհանուր առմամբ, դրանց շարքին կարելի է դասել քաղաքականապես ակտիվ քաղաքացիներին, հասարակական կազմակերպություններին, մեդիա կառույցներին, տարբեր ուղղվածության քաղաքական կուսակցություններին, անգամ ահաբեկչական կազմակերպություններին:

ՀՀ-ում անկախության ժամանակաշրջանում, չնայած ժողովրդավարական գործընթացների ծավալմանը, բազմակուսակցական համակարգը դեռևս հեռու է իրողություն լինելուց: Ժողովրդավարության կառուցակարգերի թույլ զարգացածությունն ու խորհրդային ավանդույթների գերակայությունը 1990-ականների կեսերից ծնեցին պլուտոկրատիա և պլուտոկրատական հասարակություն, որտեղ առաջին պլանում միշտ նեղ կուսակցական, խմբային կամ անձնական շահերն էին: Այսօրվա դրությամբ թեև գրանցվել են ավելի քան հարյուր կուսակցություններ, սակայն քաղաքական գործընթացներում ավելի ակնհայտ է անձերի, քան քաղաքական կուսակցությունների դերը: Իշխանության ձևավորման ոչ մրցակցային անկատար համակարգը շարունակ հանգեցրել է դժգոհությունների: Քաղաքացիները չեն կարողացել լիարժեքորեն իրացնել իրենց ընտրական իրավունքը, որի հետևանքով տեղի են ունեցել հետընտրական բազմահազարանոց հանրահավաքներ, ցույցեր: Այսպիսի իրավիճակը խոչընդոտ է հասարակական համերաշխության հաստատման և հասարակության մեջ ժողովրդավարական սկզբունքների արմատավորման համար՝ սպառնալիք դառնալով ազգային անվտանգությանը: Պատահական չէ, որ կուտակված խնդիրների ահագնացումը և իշխանության լեգիտիմության ճգնաժամը հանգեցրին 2018 թ. թավշյա հեղափոխությանը: Այդ ժամանակահատվածում չափազանց մեծ դեր էր վերապահված քաղաքական հաղորդակցությանը, մասնավորապես՝ տեղեկատվական-հաղորդակցային, ցանցային միջոցներին, որոնց գրագետ կիրառումը քաղաքական առաջնորդների և ակտիվիստների կողմից նպաստեց շարժման հաջողությանը:

Այսպիսով, անկախ այն հանգամանքից, թե ազգային անվտանգության ապահովման ինչ մոդել է ընտրել Հայաստանը, երկրում տեղեկատվական հասարակության կայացման ու զարգացման պայմաններում դրա արդյունավետությունն ավելի է պայմանավորվում քաղաքական հաղորդակցության ռեսուրսներով ու կիրառական արդյունավետությամբ: Հաղորդակցության սուբյեկտների ու օբյեկտների միջև տեղեկատվական կապերի բնույթն ու բովանդակությունը, պետության սահմանադրական կարգի ու անվտանգության ապահովման հարցում տեղեկատվական-հաղորդակցա-

յին տեխնոլոգիաների զարգացման ու կիրառման մակարդակը զգալի դեր ունեն անվտանգային միջավայր ապահովելու հարցում:

Քաղաքական հաղորդակցության հիմնախնդրի հետազոտական արդիականությունը պայմանավորված է նաև զանգվածային գիտակցության փոփոխություններով: Քաղաքականությունը ձեռք է բերել հրապարակայնության նոր ձևեր՝ տեղեկատվություն ստանալու և փոխանակելու նոր ուղիների մշակման և համատարած հասանելիության շնորհիվ: Սրա հիման վրա ձևավորվում են ոչ ֆորմալ հաղորդակցական կապեր, սոցիալական ցանցեր, և ստեղծվում է տեղեկատվության ստացման ու մեկնաբանման անմիջական հասանելիության հնարավորություն: Անհրաժեշտություն է առաջանում վերանայելու հաղորդակցման ուղիները, հաղորդակցության դերակատարների ավանդական դերերը, քաղաքական հաղորդակցության ուսումնասիրության հիմքում ընկած ավանդական մոտեցումները:

Թեմայի ուսումնասիրվածության աստիճանը:

Քաղաքական արդի գործընթացներում և հասարակության շրջանում տեղեկատվական-հաղորդակցային գործընթացների զարգացումը, դրանց բազմազանությունը, կիրառման ոլորտներն ու նոր հնարավորությունները անհրաժեշտաբար կենտրոնացնում են բազմաոլորտ հետազոտողների ուշադրությունը: Բնականաբար, դրանց զգալի մասը քննարկվում և գնահատվում է նաև քաղաքական հաղորդակցության համատեքստում: Քաղաքական հաղորդակցության ընդհանուր տեսության հիմնադիրները ամերիկյան երկու գիտական դպրոցների ներկայացուցիչներ են. առաջինը սոցիալական համակարգերի կիբերնետիկական վերլուծության ուղղության կողմնակիցներն են (Ն. Վիներ, Կ. Դոյչ⁴ և այլք), երկրորդը՝ քաղաքականության հետազոտման գործառական-կառուցվածքային մոտեցման կողմնակիցները (Գ. Ալմոնդ⁵ և ուրիշներ): Հետագայում այս հիմնախնդրի սոցիալ-քաղաքական դիտանկյուններին անդրադարձել են, տեսական դրույթներ առաջ քաշել ու հիմնավորել բազմաթիվ այլ հետազոտողներ՝ Ժ. Մ. Կոտրե⁶, Մ. Գրաշն⁷, Մ. Վասիլիկ⁸ և այլք:

⁴ **Wiener N.**, The Human Use Of Human Beings Boston,: Houghton Mifflin, 1950, նաև՝ **Винер Н.**, Кибернетика, или Управление и связь в животном и машине. М., Наука, 1983: **Deutsch K.W.**, The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control. London, Free Press of Glencoe, 1963:

⁵ **Almond G., Coleman J.**, The Politics of The Development Areas. – Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1960:

⁶ **Cotteret J.-M.**, Gouvernants et gouvernes: La communication politique. Presses universitaires de France, Paris, 1973.

Ազգային անվտանգության կամ անվտանգային ռազմավարության համատեքստում քաղաքական հաղորդակցության դերին ու նշանակությանը նվիրված ուսումնասիրություններ սկսել են կատարվել համեմատաբար ավելի ուշ, և ոլորտը դեռևս բավականին բաց է: Այս բնույթի հետազոտություններում կարևոր շեշտադրումներ են արվում այն հարցում, թե ինչ ազդեցություն է թողնում տեղեկատվայնացման գործընթացում տեղեկատվության նոր միջոցների, հաղորդակցության նոր տեխնոլոգիաների զարգացումը երկրների տեղեկատվական անվտանգության բնագավառի վրա⁷: Ընդ որում՝ տեղեկատվական հասարակությունում ոլորտը դիտվում է որպես պետության ազգային անվտանգության մաս, և դրա պաշտպանությունն ու հակագործողությունների ծրագրեր մշակելն ու կիրառելը՝ ազգային անվտանգության քաղաքականության բաղադրիչներ¹⁰:

Հիմնախնդիրը արդիական է նաև Հայաստանի Հանրապետությունում: Այս թեմայով կատարվել են սահմանափակ թվով հետազոտություններ¹¹, սակայն արագընթաց իրադարձություններն աշխարհում ու Հայաստանի Հանրապետության շուրջը ստեղծված իրավիճակը պահանջում են կատարել ավելի համապարփակ, թիրախային ուսումնասիրություններ, ինչին նպատակաուղղված է նաև այս աշխատանքը:

Հետազոտության օբյեկտը քաղաքական հաղորդակցությունն է՝ անվտանգային քաղաքականության ոլորտում համաշխարհային և տեղային իրադարձությունների դրսևորումներով Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության վրա:

⁷ **Грачев М.Н.**, Политическая коммуникация: теоретические концепции, модели, векторы развития. Монография. – М.: Прометей, 2004.

⁸ **Василик М.А.**, Основы теории коммуникации. М.: Гардарики, 2003:

⁹ **Белов П.Г.**, О стратегических рисках и их роли в обеспечении национальной безопасности // Управление риском. 2003. № 3; **Вершинин М.С.**, Политическая коммуникация в информационном обществе: перспективные направления исследований // Актуальные проблемы теории коммуникации. Сборник научных трудов. СПб. изд-во СПбГПУ, 2004.

¹⁰ **Авдиенко Д., Чазов А.**, Политическая коммуникация как актуализация ценностей / Выборы – 2000: комплексный подход к проблеме маркетинга политического лидера. Под ред. О. Поповой. Санкт – Петербург, 2000; **Castells M.**, Democracy in the age of the Internet // Journal of contemporary culture, 2011, № 6, էջ 96–103; **Nye Joseph S.**, The Information Revolution and Soft Power. Current History, 2014.

¹¹ **Աթոյան Վ.**, Ազգային անվտանգության հիմնախնդիրներ, Եր., 2014; **Հարությունյան Գ.**, Տեղեկատվական անվտանգություն, «Նորավանք» ԳԿՀ, Եր., 2017; **Ղևոնդյան Ռ.**, Քաղաքացիական հասարակության զարթոնքը՝ թավշյա հեղափոխության համատեքստում, «Գիտական Արցախ», №1, 2018:

Հետազոտության առարկան քաղաքական հաղորդակցության կոնկրետացումն է, դրա դերի ու նշանակության առանձնացումը Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության արդի քաղաքականության, դրա ռազմավարական ապահովվածության, ինչպես նաև հաղորդակցման ծրագրային պլանավորումների, գիտահետազոտական ու տեսակիրառական գնահատումների հարցում:

Հետազոտության նպատակը: Ատենախոսության նպատակն է Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության ապահովման և քաղաքականության զարգացման համատեքստում բացահայտել քաղաքական հաղորդակցության ինստիտուցիոնալ էությունը, գործառույթներն ու ձևերը, կիրառվող մոդելները, ինչպես նաև դրանց կատարելագործման հիմնական ուղղությունները՝ համադրելով ինչպես արտասահմանյան առաջավոր փորձը, այնպես էլ անվտանգության ոլորտային փոխկապվածությունը և միմյանց հանդեպ փոխազդեցության հնարավորությունները:

Աշխատանքի հիմնական խնդիրներն են առաջադրվել

- ուսումնասիրել քաղաքական հաղորդակցության ինստիտուցիոնալ և տեսակիրառական հիմքերը,

- վերլուծել քաղաքական հաղորդակցության հիմնական մոդելները, ձևերը և կառուցվածքը, դրանց ազդեցության առանձնահատկությունները հասարակական կարծիքի ու զանգվածային գիտակցության ձևավորման վրա,

- բացահայտել քաղաքական հաղորդակցության զարգացման հիմնական միտումները աշխարհում և ՀՀ-ում, մասնավորապես՝ դրա տեղեկատվական բաղադրիչի առանձնահատկությունները՝ հաշվի առնելով համացանցի զարգացման տեմպերը,

- քննության առնել գիտահետազոտական տարբեր դպրոցների բազմաշերտ անվտանգության հայեցակարգերը՝ որպես անվտանգայնացման երկփուլ գործընթաց արդի աշխարհում ձևավորված անվտանգային նոր սպառնալիքների ու մարտահրավերների համատեքստում,

- վեր հանել ՀՀ արտաքին անվտանգային սպառնալիքները և քննարկել քաղաքական հաղորդակցության դերը ՀՀ ազգային անվտանգության ապահովման հարցում,

- բացահայտել անվտանգային միջավայրի հիմնախնդիրները ՀՀ ներքաղաքական հաղորդակցության կառուցվածքում,

- վերլուծել ՀՀ տեղեկատվական անվտանգության՝ որպես ազգային անվտանգության բաղադրիչի արդի խնդիրները, մասնավորապես՝ տեղեկատվական պատերազմների հարացույցում,

- վեր հանել ՀՀ-ի դեմ կիրառվող հիբրիդային, կիբեր հարձակումների էությունը, առկա իրավիճակը և քաղաքական հաղորդակցության բաղադրիչի ներուժը դրանց դիմագրավելու հարցում:

Հետազոտության տեսամեթոդաբանական հիմքը: Ատենախոսության տեսական հիմքը քաղաքագիտության, մասամբ նաև փիլիսոփայության և սոցիոլոգիայի բնագավառների հեղինակների տեսական աշխատություններն են, որոնք առնչվում են քաղաքական հաղորդակցության հասկացությանը, դրա ձևաբովանդակային յուրահատկություններին:

Հետազոտության մեջ կիրառվել են քաղաքական հաղորդակցության տեսության, ազգային անվտանգության տեսության, տեղեկատվական անվտանգության տեսության դրույթներ, տեղեկատվական-հաղորդակցային համակարգի տիպայնացման տեսական մոտեցումներ, հաղորդակցության և որոշումների կայացման տեսությունները: Քննության առարկա հիմնախնդրի ուսումնասիրության ընթացքում օգտագործվել են նաև տեղական և միջազգային մամուլի հրապարակումները, էլեկտրոնային լրատվամիջոցների նյութերը, սոցիոլոգիական հետազոտությունները:

Քանի որ ատենախոսությունը որոշակիորեն ունի միջառարկայական բնույթ, ապա ատենախոսական հետազոտության համար հիմք են ծառայել նաև երկրի ներքին ու արտաքին անվտանգային միջավայրի, ոլորտում իրականացվող քաղաքական հաղորդակցության գործընթացների և մի շարք այլ հարցերի վերաբերյալ քաղաքագետների, իրավագետների, տնտեսագետների, սոցիոլոգների, փիլիսոփաների և գիտահետազոտական այլ ուղղությունների տարբեր հրապարակումներ: Ատենախոսության շրջանակներում կարևոր ենք համարում առանձնացնել ոլորտային փորձագետների պաշտոնական դիրքորոշումներն ու մեկնաբանությունները:

Հետազոտության ընթացքում օգտագործվել են ինչպես գիտահետազոտական շրջանակներում հիմնավորված ու գործնականում լայն կիրառում ունեցող ընդհանուր բնույթի՝ դիալեկտիկական և համակարգային մեթոդները, այնպես էլ մասնավոր, կոնկրետացնող նշանակության՝ իրավաքաղաքական վերլուծության, համեմատական, պատմաիրավական, վիճակագրական գնահատման և մի շարք այլ մեթոդներ:

Հետազոտության գիտական նորույթը:

- Նորովի են բացահայտվել քաղաքական հաղորդակցության բաղադրիչի էությունն ու բովանդակությունը ՀՀ ազգային անվտանգության ապահովման համատեքստում:
- Հիմնավորվել է քաղաքական հաղորդակցության ազատական-ժողովրդավարական մոդելի արդյունավետությունը ՀՀ անվտանգային միջավայրի ապահովման ներքին և արտաքին ուղղություններում:
- Հստակեցվել են ՀՀ ազգային անվտանգության հիմնական սպառնալիքներին ու մարտահրավերներին դիմագրավելու գործում քաղաքական հաղորդակցության գործառնությունները:

- Մշակվել են քաղաքական հաղորդակցության շարունակական ռացիոնալացման միջոցով ժամանակակից հիբրիդային մարտահրավերներին հակադարձելու մեխանիզմները:

- Մատնանշվել են ուղիներ բարձրացնելու տեղեկատվական անվտանգության ոլորտի սպառնալիքների և մարտահրավերների վերաբերյալ հանրային իրազեկման և մեդիագրագիտության մակարդակը, հանրակրթական ու բուհական ծրագրերում համապատասխան դասընթացներ ներդնելով:

- Մշակվել և առաջադրվել են միջազգային տեղեկատվական համագործակցության ձևեր ու մեթոդներ, ինչը ենթադրում է նաև Միյուոքի ռեսուրսների մոբիլիզացում: Օրինակ՝ միջազգային հեղինակավոր որևէ լրատվամիջոցի մեկ թիրախային հրապարկումը կարող է ի չիք դարձնել մի շարք նախագծեր, որոնց վրա ՀՀ հակառակորդները մեծ ֆինանսական ռեսուրսներ են ծախսում:

- Սահմանվել են ազգային և տեղեկատվական անվտանգության մի շարք դրույթներ, որոնք հրատապ կարգով պետք է տեղ գտնեն ՀՀ ազգային անվտանգության նոր հայեցակարգում և տեղեկատվական անվտանգության նոր հայեցակարգում, մասնավորապես՝ անվտանգության և արտաքին քաղաքականության դիվերսիֆիկացում, հստակ պատասխանատվության ամրագրում ըստ ոլորտների, տեղեկատվական պատերազմում պետության ու մասնավոր հատվածի կարող ուժերի համախմբում և այլն:

- Վեր են հանվել ՀՀ անվտանգային միջավայրի բարելավմանը նպաստող քաղաքական հաղորդակցության այն խողովակներն ու միջոցները, որոնցով էականորեն կարող է մեծանալ միջազգային հանրության ու կազմակերպությունների աջակցության կշիռը տարածաշրջանային անվտանգության սպառնալիք հանդիսացող հակառակորդների վրա ներազդելու հարցում:

- Կարևորվել է պրոակտիվ և բազմավեկտոր արտաքին քաղաքականություն վարելու անհրաժեշտությունը՝ աշխարհաքաղաքական մեկ կենտրոնից կախվածությունը թոթափելու համար՝ որպես լավ օրինակ ներկայացնելով հայ-ամերիկյան կապերի բազմակողմանի ընդլայնումը:

- Վեր են հանվել ներկայումս տարածաշրջանային երկրների հետ քաղաքական հաղորդակցության գործընթացների առանձնահատկությունները՝ մասնավորապես գնահատելով Ադրբեջանի և Թուրքիայի հետ հարաբերությունների կարգավորմանն ուղղված ջանքերում միջազգային գործընկերների ներգրավման արդյունավետության աստիճանը:

- Շեշտվել է, որ ՀՀ արտաքին քաղաքականության համար առանցքային են տարածաշրջանում խաղաղության և կայունության հաստատման, հարևան երկրների հետ խաղաղ բանակցությունների միջոցով հարաբերությունների կարգավորման և ՀՀ շուրջ անվտանգային միջավայրի ձևավորման հետ կապված խնդիրները և դրանցում միջազգային գործըն-

կերների ներգրավումը՝ անվտանգային երաշխիքներն ավելի առարկայական դարձնելու համար:

▪ Բացահայտվել են կիբերանվտանգության ապահովման ոլորտում ՀՀ կողմից իրականացվող քաղաքականության արդյունավետության բարձրացման հնարավորությունները:

Հետազոտության տեսական և գործնական նշանակությունը: Հայաստանի Հանրապետության արդի քաղաքական գիտության մեջ վերջին շրջանում հրապարակվել են այս հիմնախնդրին նվիրված աշխատանքներ, որոնցից յուրաքանչյուրն անդրադառնում է քաղաքական հաղորդակցության տարբեր ասպեկտների: Ազգային անվտանգության համատեքստում քաղաքական հաղորդակցությունը առավել համապարփակ քննարկվում է առաջին անգամ:

Տեսական եզրահանգումները բխում են ազգային անվտանգության հիմնախնդրի ամբողջական տեսլականից, որում կարևոր տեղ են զբաղեցնում տեղեկատվական տեխնոլոգիաներն ու ռեսուրսները, դրանց արդյունավետ օգտագործումը: Արդի պայմաններում ՀՀ-ում քաղաքական հաղորդակցության էությունն ու բովանդակությունն ուսումնասիրելը, առանձնահատկությունները վեր հանելը, կիրառման առավել օպտիմալ ուղղությունների գնահատումները թույլ կտան ներդնել դրանք ազգային անվտանգության ապահովմանը միտված հայեցակարգային փաստաթղթերում, մշակվող ռազմավարություններում, օրինագծերում:

Ատենախոսության արդյունքները կարող են օգտակար լինել քաղաքագետներին, ռազմագետներին, անվտանգության ու պաշտպանության հարցերով փորձագետներին, տեսաբաններին, ինչպես նաև համապատասխան գերատեսչություններում գործնական աշխատանքով զբաղվող պաշտոնյաներին, նաև կարող են հիմք դառնալ հիմնախնդրի հետագա ավելի խորը հետազոտման ու մշակման համար:

Ատենախոսության արդյունքների փորձաքննությունը և հրապարակումները: Ատենախոսությունը քննարկվել և հրապարակային պաշտպանության է երաշխավորվել ՀՀ ԳԱԱ Փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտի քաղաքագիտության բաժնի կողմից:

Աշխատանքի հիմնական դրույթներն արտացոլված են ՀՀ Բարձրագույն կրթության և գիտության կոմիտեի կողմից երաշխավորված գիտական պարբերականներում տպագրված թվով 8 հոդվածներում և ազգային անվտանգության խնդիրներին նվիրված մի շարք գիտաժողովներում ու համաժողովներում հնչած հեղինակի գեկույցներում:

Աշխատանքի ծավալն ու կառուցվածքը: Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլխից, եզրակացություններից և առաջարկություններից, գրականության ցանկից: Աշխատանքի ընդհանուր ծավալը 183 էջ է:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ներածությունում հիմնավորված են թեմայի արդիականությունը, նպատակն ու խնդիրները, ներկայացված է ատենախոսության գիտական նորույթը, տրված են օբյեկտն ու առարկան, հետազոտական մեթոդները, տեսական և կիրառական նշանակությունը:

Առաջին գլուխը՝ «Քաղաքական հաղորդակցության ինստիտուցիոնալ հայեցակարգերը և գիտական առանձնահատկությունները», բաղկացած է երեք ենթագլխից:

Առաջին ենթագլուխը վերնագրված է «Քաղաքական հաղորդակցության ինստիտուցիոնալ և գիտական հիմքերը»: Այստեղ ներկայացվում են «քաղաքական հաղորդակցություն» հասկացության ձևավորման նախադրյալները, գիտական և տեսական մշակումների ու ընդհանրացումների փուլերը, տարբեր քաղաքագիտական դպրոցների ու հոսանքների ներկայացուցիչների ավանդը այդ հասկացության զարգացման գործում: Մասնավորապես նշվում է, որ քաղաքական հաղորդակցության ընդհանուր տեսության հիմնադիրները ամերիկյան երկու գիտական դպրոցների ներկայացուցիչներ են. առաջինը սոցիալական համակարգերի այսպես կոչված կիբերնետիկական վերլուծության ուղղության կողմնակիցներն են (Կ. Դոյչ և այլք), երկրորդը՝ քաղաքականության հետազոտման գործառական-կառուցվածքային մոտեցման կողմնակիցները (Գ. Ալմոնդ և այլք):

Ընդհանուր առմամբ քաղաքական հաղորդակցությունը որպես զանգվածային հաղորդակցության իրականացման ձև մեկնաբանող գիտական ուղղությունները կարելի է բաժանել երեք խմբի:

Առաջին ուղղության ներկայացուցիչները կարծում են, որ ԶԼՄ-ներն անսահմանափակ հնարավորություններ ունեն ազդելու հասարակական կարծիքի վրա և մանիպուլացելու այն քաղաքական նպատակներով: Նշյալ ուղղությունը ձևավորել է ամերիկացի գրող, լրագրող, քաղաքական վերլուծաբան, հասարակական կարծիքի հայեցակարգի հեղինակ Ուոլթեր Լիպմանը (1889-1974թթ.)՝ XX դարի սկզբին: *Երկրորդ* ուղղությունը ներառում է «կուսակցական աջակցության» տեսությունը, որի ուշադրության ծիրում զանգվածային լսարանի շրջանում քաղաքական համոզմունքների ձևավորումն է: Դրա կողմնակիցները՝ ամերիկյան հայտնի սոցիոլոգ Պոլ Լազարսֆելդը (1901-1976թթ.), ամերիկացի վերլուծաբան Բերնարդ Բերեյսոնը (1912-1979թթ.) և այլ գիտնականներ, հետազոտել են զանգվածային լրատվության և քարոզչության արդյունավետության գործոնները՝ կախված լսարանի կազմից և նրա կուսակցական պատկանելությունից: *Երրորդ* գիտական ուղղությունը ներառում է վերջին տասնամյակներում առաջացած հաղորդակցության տեսությունները, որոնք հենվում են նորահայտ քաղաքական տեխնոլոգիաների վրա, որոնց ուշադրության առանցքում

տեղեկատվական ներգործության մեթոդներն են՝ ընտրողների կարծիքը, հասարակական կարծիքի առաջնայնությունները, տեղեկատվական միջավայրի շարժընթացը փոփոխելու համար (ամերիկացի փիլիսոփա Ջուդիթ Բաթլեր և ուրիշներ):

Առաջին գլխի *երկրորդ ենթագլխում՝ «Քաղաքական հաղորդակցության մոդելները, կառուցվածքը և գործառնությունները»*, կարևոր տեսական նշանակություն է տրվում քաղաքական հաղորդակցության հիմնական մոդելների, ժամանակակից հասարակության զարգացման մեջ դրանց դերի և ՀՀ ազգային անվտանգության համակարգում գործառնության առանձնահատկությունների վերլուծությանը:

Մասնագիտական գրականության մեջ հայտնի են քաղաքական հաղորդակցության տարբեր մոդելներ, որոնք մշակվելով վերջին հարյուրամյակում, տարբեր կերպ են պատկերացնում հաղորդակցային գործընթացը: Դրանցից կարելի է նշել Հ. Լասսուելի հաղորդակցային գործընթացի գծային մոդելը, Ն. Վիների, Կ. Դոյչի քաղաքական հաղորդակցության կիբերնետիկական մոդելները, Կ. Շենոնի և Ու. Ուիվերի հաղորդակցային մոդելը, դե Ֆլերի հետադարձ կապի հաղորդակցային մոդելը, Ու. Շրամի հաղորդակցության պարբերաշրջանային մոդելը, քաղաքական կյանքում երկաստիճան հաղորդակցության մոդելը (Պ. Լազարսֆելդ, Բ. Բերելսոն), Գ. Ալմոնդի կառուցվածքային-գործառնության մոդելը, Զ. Թոմսոնի քաղաքական տեղեկատվական-հաղորդակցային գործընթացների կառուցվածքային մոդելը, Մ. Գրաչևի տեղեկատվության հոսքերի այլընտրանքային տեսակների մոդելը և այլն:

Ժամանակակից քաղաքագիտության մեջ որպես տեսական հետազոտություններ օգտագործվում է մոդելների լայն ընտրանի, որոնք տարբերվում են իրենց առանձնահատկություններով՝ կախված պետության քաղաքական կառուցվածքից, նրա տնտեսական ու սոցիալ-քաղաքական զարգացման մակարդակից, քաղաքական ավանդույթներից, գիտատեխնիկական հնարավորություններից, տեղեկատվական ենթակառուցվածքների զարգացման աստիճանից և այլն:

Առաջին գլխի *երրորդ ենթագլուխը՝ «Քաղաքական հաղորդակցության տեղեկատվական բաղադրիչը»*, նվիրված է տեղեկատվական հասարակության ձևավորման տեսական և կիրառական նախադրյալներին, զարգացման փուլերին, արդի հնարավորություններին և մարտահրավերներին, քաղաքական հաղորդակցության տեղեկատվական բաղադրիչի առանձնահատկություններին:

Ատենախոսության **Երկրորդ գլուխը** վերնագրված է **«Անվտանգային քաղաքականության արտաքին և ներքին առաջնահերթությունները»**: Այս գլխի *առաջին ենթագլխում՝ «Ազգային անվտանգության նոր հարացույցը. Կոպենհագենյան դպրոցի անվտանգայնացման (սեկյուտարիզացիայի) հա-*

յեցակարգը», քննարկվում է անվտանգության հիմնախնդիրների հետազոտման գործում Կոպենհագենյան դպրոցի ներկայացուցիչների ներդրումը: Կոպենհագենյան դպրոցը հիմնադրվել է Հակամարտության և խաղաղության հիմնախնդիրների հետազոտությունների ինստիտուտում, որի ներկայացուցիչներ Բարրի Բուզանը, Օլե Ուեյվերը, Յոհան Գալթունգը և ուրիշներ իրենց աշխատություններով ձևավորեցին նոր հայեցակարգ՝ մշակելով անվտանգության ընդլայնված օրակարգ:

Համաձայն անվտանգայնացման նոր տեսլականի՝ գործընթացը, երբ օբյեկտը ներկայացվում է որպես անվտանգության հիմնախնդիր և դիտարկվում որպես սպառնալիք, հետազոտողներն անվանեցին անվտանգայնացում: Նշյալ դպրոցի վերլուծաբանների հետազոտություններում մշակվել են անվտանգության մեկնաբանման սկզբունքորեն նոր և թարմ մոտեցումներ: Բնութագրելով միջազգային անվտանգության էությունը ավանդական ռազմական համատեքստում՝ նրանք չսահմանափակվեցին միայն ռազմական դիսկուրսով:

Երկրորդ ենթագլխում՝ «Անվտանգային միջավայրի հիմնախնդիրը արտաքին քաղաքական հաղորդակցության կառուցվածքում», քննվում են ներկայումս մոլորակի վրա հաստատված անկայունությունը մնող երկու գործոնները՝ ռազմական ներուժն ու տեղեկատվական-հաղորդակցային հնարավորությունների համախումբը, և դիտարկում է արվում այն մասին, որ դրանք հավասարապես կիրառվում են և սպառնալիք են պետությունների ազգային անվտանգությանը: Ըստ այդմ՝ այս մարտահրավերներին ստիպված է արձագանքել նաև Հայաստանի Հանրապետությունը. ՀՀ զինված ուժերում տեղի են ունենում կառուցվածքային և բովանդակային բարեփոխումներ, վերանայվում են պաշտպանական քաղաքականությունը, ռազմավարական պլանավորումը, զորքերի ու սպառազինությունների համալրման հարցերը, հարաբերություններ են հաստատվում նոր գործընկերների հետ և այլն: Վերոնշյալից զատ՝ ՀՀ-ի առջև ծառացել է արտաքին սպառնալիքները նաև դիվանագիտական, դոկտրինալ-հայեցակարգային, տեղեկատվական-հաղորդակցական միջոցներով չեզոքացնելու հրամայականը: Այս ենթագլխում վերլուծվում են տեղեկատվական պատերազմի տարատեսակները և քաղաքական հաղորդակցության դերը տեղեկատվական անվտանգության ապահովման համատեքստում: Առանձնահատուկ ընդգծվում է, որ մեր երկրի համար տեղեկատվական պատերազմում սպառնալիքի գլխավոր աղբյուրներն ու գլխավոր հակառակորդները Ադրբեջանն ու Թուրքիան են:

Երկրորդ գլխի երրորդ ենթագլուխը՝ «Ներքաղաքական հաղորդակցության անվտանգային բաղադրիչի առանձնահատկությունները», նվիրված է ազգային անվտանգության ներքին սպառնալիքներին դիմակայելիս քաղաքական հաղորդակցության միջոցները արդյունավետ կիրառելու

հիմնախնդրին: Քաղաքական հաղորդակցության հիմնական դերակատարները տարբեր ուղղվածության քաղաքական կուսակցություններն են, քաղաքականապես ակտիվ քաղաքացիները և նրանց միավորումները (քաղաքացիական հասարակությունը), մեղիա կառուցվածքները և, իհարկե, գլխավոր դերակատարը մնում է պետությունը՝ իր բազմաճյուղ տեղեկատվական կառուցվածքներով: Ըստ այդմ՝ վերլուծվում է, թե ինչ խնդիրներ ու անելիքներ ունեն քաղաքական հաղորդակցության հիմնական դերակատարները պետության ներսում:

Ատենախոսության **Երրորդ գլուխը** վերնագրված է **«ՀՀ տեղեկատվական անվտանգության մարտահրավերները և սպառնալիքները արդի փուլում»**: Այս գլխի *առաջին ենթագլխում՝ «Տեղեկատվական անվտանգության արդի խնդիրները քաղաքական հաղորդակցության համատեքստում»*, քննարկվում են տեղեկատվական անվտանգության ապահովման բնագավառում աշխարհում ընդհանրապես և մեր երկրում մասնավորապես ծառացած խնդիրները և դրանց լուծման վերաբերյալ դիտարկումներ ու առաջարկություններ են արվում: Տեղեկատվական անվտանգությունը դիտարկվում է նաև որպես ազգային անվտանգության ապահովման բաղկացուցիչ մաս լինելու տեսանկյունից: Այս առումով կարևորվում են հիֆրիդային տեղեկատվական պատերազմի պայմաններում պետության ճիշտ դիրքավորվելն ու ժամանակին արձագանքելը՝ խուսափելու համար անդառնալի հետևանքներից:

Երկրորդ ենթագլխում՝ *«ՀՀ տեղեկատվական սպառնալիքների բնույթն ու անվտանգության առաջնահերթությունները»*, մատնանշվում է հանրապետության տեղեկատվական սպառնալիքների բնույթը, և առաջարկվում են այդ սպառնալիքներին դիմագրավելու տարբերակներ: Ներկայումս հանրապետությունում տեղեկատվական անվտանգության համակարգը գնահատվում է դեռևս ոչ բավարար՝ հաշվի առնելով ոլորտում չլուծված բազմաթիվ խնդիրներ և անվտանգության նոր հարացույց ձևավորելու հրամայականը: Այսօր մեր ազգային անվտանգության դեմ ուղղված արտաքին սպառնալիքներից պաշտպանվելու արդյունավետ մեխանիզմներ կիրառելու համար շատ մեծ նշանակություն ունի սահմանափակ միջոցներով ու ռեսուրսներով տեղեկատվական անվտանգության ամուրի համակարգ կառուցելը: Այս առումով կարևորվում են նաև համապատասխան օրենսդրական բազա ունենալն ու միջազգային բազմակողմ համագործակցությունը խորացնելը: Ըստ այդմ եզրահանգում է արվում, որ տեղեկատվական անվտանգության համազգային ամուրի համակարգ ստեղծելու հարցում առաջնային դերը պատկանում է պետությանը, որը, ունենալով քաղաքական հաղորդակցության ամենամեծ ռեսուրսներն ու հնարավորությունները, կարող է համախմբել Հայաստանի հասարակությանը, հայկական սփյուռքին իր բազմաթիվ կազմակերպություններով:

Երրորդ գլխի երրորդ ենթագլուխը՝ «ՀՀ-ի դեմ հիբրիդային գործողությունների և սպառնալիքների արդի դրսևորումները» վերնագրով, լայնորեն անդրադառնում է Հայաստանի դեմ հարևան թուրքական երկրների՝ հատկապես 44-օրյա պատերազմից հետո որդեգրած և կիրառվող հիբրիդային գործողություններին, առաջադրվող նախապայմաններին և դրանց դեմ հայկական պետության ձեռնարկած դիվանագիտական ու պաշտպանական միջոցառումներին: Կատարված վերլուծությունից հետևում է, որ այժմ և մոտ հեռանկարում, քանի դեռ կնքված չէ խաղաղության համաձայնագիր՝ միջազգային գործուն երաշխիքներով, ՀՀ-ի նկատմամբ թե՛ ռազմական, թե՛ տեղեկատվական գլխավոր սպառնալիքը բխելու է Ադրբեյջանից, որտեղ հայատյացությունը խրախուսվում է պետական քաղաքականության մակարդակով, և դա տեղեկատվական-հիբրիդային պատերազմ վարելու հիմնական գործիքն ու գաղափարական հենքն է:

Այս գլխի վերջին չորրորդ ենթագլուխը նվիրված է արդի ժամանակաշրջանում աշխարհում լայն թափ հավաքող անդրազգային հանցավորության մի տեսակի՝ կիբեռհանցավորությանը, և դրա դեմ պայքարի հրամայականներին: «Կիբեռհանցավորությունը՝ նորագույն սպառնալիք ՀՀ տեղեկատվական անվտանգության ոլորտում» խորագրի ներքո վեր են հանվում վիրտուալ տարածքում ցանցային հանցագործությունների ձևերը, դրանց հավաքական ուժերով դիմակայելու անհրաժեշտությունը, քանի որ կիբեռհանցավորությունը ներկայումս լրջագույն սպառնալիք է պետությունների ազգային անվտանգությանը: Այս համապատկերում ներկայացվում են այն բացերը, որոնք առկա են այս ոլորտում ՀՀ-ում, մասնավորապես թշնամական երկրների կողմից տարատեսակ կիբեռհարձակումների թիրախ դառնալու առումով: Արվում են առաջարկություններ ոլորտում պաշտպանականությունը մեծացնելու համար:

Եզրակացություններ: Ատենախոսությունում քննության առնելով քաղաքական հաղորդակցության էությունն ու բովանդակությունը ՀՀ ազգային անվտանգության ապահովման գործում՝ արվել են մի շարք եզրակացություններ.

1. ՀՀ Սահմանադրությունը Հայաստանի Հանրապետությունը հռչակել է ինքնիշխան, ժողովրդավարական, սոցիալական, իրավական պետություն (հոդված 1), իսկ տնտեսական կարգի հիմքը՝ ազատ տնտեսական մրցակցության վրա հիմնված սոցիալական շուկայական տնտեսությունը (հոդված 11): Այդուհանդերձ, ազատական-ժողովրդավարական արժեհամակարգը դեռևս լիովին չի հաստատվել մեր հանրապետությունում, որովհետև սոցիալ-հաղորդակցային ինստիտուտները դեռևս անհրաժեշտ չափով զարգացած չեն: Այս նույն պատճառով Հայաստանի Հանրապետությունում քաղաքական հաղորդակցության ձևերի ներդրման ու զարգացման հարցում գերակա է պետության դերը: Այսպիսի իրավիճակը պարունակում է ռիսկեր: Մաս-

նավորապես՝ ավելի հեշտ է ազդել զանգվածային գիտակցության վրա և անվտանգության խնդիրներն օգտագործել ի շահ օրվա իշխանության նպատակներին:

2. Քաղաքական հաղորդակցությունը՝ որպես սոցիալական հաղորդակցության ձև, իր գործառնությունները իրականացնում է հետադարձ կապի մեխանիզմի շնորհիվ: Քաղաքական հաղորդակցությունը հետադարձ կապի իր գործառնությամբ թե՛ քաղաքական համակարգի կայունության ու կազմակերպվածության, թե՛ նրա անվտանգությունն ապահովելու գործոն է: Քաղաքական հաղորդակցության ընթացքում հետադարձ կապը անտեսելու դեպքում պետության համար դժվարանում է անվտանգային-քաղաքական որոշումների արդյունավետությունը գնահատելը: Այդ դեպքում բարդ է պարզել, թե նման որոշումներ կայացնելիս որքանով կարելի է ակնկալել հասարակության աջակցությունը: Մինչդեռ հասարակության տրամադրությունը շոշափելու, նրա համակրանքը շահելու իշխանության ճկունությունից ու արագությունից է կախված ապագա հաջողությունը տարատեսակ անվտանգային սպառնալիքները դիմագրավելիս: Այս տեսանկյունից ակնհայտ է, որ 2018 թ. հեղափոխությունից առաջ Հայաստանի Հանրապետությունում կառավարման համակարգում հետադարձ կապը չափազանց թույլ էր:

3. Քաղաքական հաղորդակցության առումով կարևորագույն դեր է վերապահված քաղաքական կուսակցություններին: Ցավոք, Հայաստանում արդեն 100-ից ավել կուսակցությունների գերակշիռ մասը չի դարձել իրական քաղաքական ուժ հայ հասարակության մեջ, դրանք չունեն հստակ գաղափարախոսություն, մշակված ծրագրեր, իրականում զբաղվում են քաղաքական գործունեության նմանակերպմամբ, որի խորքում թաքնված են կլանային, խմբային շահեր կամ անձնական հավակնություններ: Այս ամենը լուրջ խոչընդոտ է ՀՀ-ում բազմակուսակցական կայացած համակարգի հաստատման ճանապարհին: Մինչդեռ կայացած բազմակուսակցական համակարգը ժողովրդավարական պետությանը բնորոշ գլխավոր հատկանիշներից է:

4. Ներկայումս առաջնահերթ խնդիրներից է կուսակցություններում անձնակենտրոնության նվազեցումը, դրանց կառավարման ժողովրդավարական ապարատի ձևավորումը, քաղաքական ուժերի խոշորացման խթանումը, տասնյակ փոքր, սոցիալական բավարար հենարան չունեցող, գաղափարախոսության առումով իրար կրկնող կուսակցությունների միավորումը, որոնք կունենան հստակ գաղափարախոսական ուղղվածություն, քաղաքական ծրագրեր և կայուն սոցիալական հենարան: Օրենսդրական լուծման կարիք ունեն դեռևս այնպիսի հարցեր, ինչպիսիք են՝ կուսակցությունների կառավարման ներքին ժողովրդավարական համակարգերի և երաշխիքների ստեղծումը, դրանց ֆինանսավորման աղբյուրների թափանցիկությունը և այլն:

5. Քաղաքացիական հասարակության կայացումը կարևոր է ՀՀ ազգային անվտանգության ապահովման տեսանկյունից: Այս առումով քաղհասարակությունը անցած տարիներին ինչ-որ առումով ստանձնել է նաև վերահսկողի գործառույթներ՝ իր խողովակներով իրավասու մարմիններին փոխանցելով քաղաքացիներին հուզող հրատապ խնդիրների մասին տեղեկատվություն: Քաղաքացիական հասարակության կառույցները՝ հասարակական կազմակերպությունները, իրավաբանական անձանց միությունները, կրոնական միությունները և այլն, մեր հանրապետությունում բավականին կայացած են: ՀԿ-ների զգալի մասը գործունեություն է ծավալում իրավապաշտպան, հակակոռուպցիոն, սոցիալական, կրթական, մշակութային, բնապահպանական, ժողովրդավարական ինստիտուտների գործառության նպատակների մասին իրազեկման, լրատվության, պետական մարմինների որոշումների վերահսկման և բազմաթիվ այլ գործընթացներում:

6. Ներկայումս ՀՀ-ում տեղեկատվական և հաղորդակցային տեխնոլոգիաների ոլորտում ուրվագծվում են մի շարք խնդիրներ, որոնցով պայմանավորված հանրապետությունում տեղեկատվական անվտանգության համակարգը դեռևս պետք է գնահատել ոչ բավարար: Դրանց շարքում կարելի է նշել՝ ոչ լիարժեք իրավական բազան, պետական կառավարման համակարգում տեղեկատվական և հաղորդակցային տեխնոլոգիաների զարգացման ոչ բավարար մակարդակը, պետական իշխանության մարմինների պատրաստ չլինելը կառավարման նոր, ավելի արդյունավետ տեխնոլոգիաներ ու մեթոդներ կիրառելու հասարակության և անհատների հետ ամենօրյա շփումներում, պետական և մասնավոր հատվածների թույլ համագործակցությունը ազգային շահերից բխող տեղեկատվական միասնական տեսլական մշակելու հարցում և այլն: Այս առումով էական օգուտ կարող են տալ քաղաքական հաղորդակցության արդիական միջոցներն ու ձևերը՝ պետության ու մասնավորի համագործակցությամբ ազգային և պետական շահերին համահունչ կիրառելու մոտեցումը:

7. ՀՀ-ի նկատմամբ ինչպես ռազմական, այնպես էլ տեղեկատվական գլխավոր սպառնալիքը ադրբեջանաթուրքական դաշինքն է: Ադրբեջանում հայատյացությունը խրախուսվում է պետական քաղաքականության մակարդակով: Թշնամին քարոզչական բոլոր թույլատրելի և անթույլատրելի միջոցներով շարունակում է տեղեկատվական անվտանգությունը սասանելու գործողությունները: Մասնավորապես՝ կիրառում է հիբրիդային գործիքակազմ՝ ապատեղեկատվության տարածում, զինված ուժերի բարոյալքում, մշակույթի դեմ ուղղված գործողություններ, ներքին քաղաքական դաշտի վրա ազդեցություն, ներպետական կյանքում խուճապային տրամադրությունների սերմանում և այլն: Այս բոլոր գործողություններում Թուրքիան աջակցում է Ադրբեջանին:

8. Արդի աշխարհակարգում ՀՀ-ն գործնականում ոչ միայն միջազգային անվտանգության սպառող է, այլև ապահովող՝ մասնակցելով խաղաղապահ գործունեության տարբեր երկրներում: ՀՀ-ն ՆԱՏՕ-ի հետ իրականացնում է գործընկերային և համագործակցային բազմաթիվ ծրագրեր, մասնակցում համատեղ գորավարժությունների, սեմինարների և այլն: ՆԱՏՕ-ի հետ խաղաղապահ համագործակցության հաջողված փորձերը վերաբերում են Կոսովոյին, Աֆղանստանին, Իրաքին, Լիբանանին: Հյուսիսատլանտյան դաշինքի հետ գործակցությանը զուգահեռ՝ արտաքին սպառնալիքներին դիմակայելու նպատակով ՀՀ-ն անդամակցում էր ՀԱՊԿ-ին, ակտիվորեն մասնակցում դաշինքի շրջանակներում տեղի ունեցող միջոցառումներին: Սակայն 2021 թվականից ի վեր ՀԱՊԿ-ն փաստացի չի կատարում Հայաստանի նկատմամբ իր պարտավորությունները, որի հետևանքով էլ այժմ ՀՀ-ում օրակարգային է դարձել այդ դաշինքի հետ համագործակցությունը շարունակելու նպատակահարմարության հարցը: 2024 թվականի փետրվարից Հայաստանի մասնակցությունն այս կառույցին սառեցված է:

9. ՀՀ-ում տեղեկատվական պատերազմների հիմնախնդիրը գիտական, հասարակական ու քաղաքական մակարդակներում քննվում է գլխավորապես պաշտպանության հարացույցի շրջանակներում: Գիտական և քաղաքական մակարդակում գրեթե բացակայում են արդյունավետ տեղեկատվական գրոհի կազմակերպման տեսագործական հարցերը, բացառությամբ որոշ մասնավոր դեպքերի: Մինչդեռ զուտ պաշտպանական մտածողությունը և քաղաքականությունը նեղացնում են հասարակության և պետության աշխարհայացքը, իսկ հարձակողականը, հակառակը, մեծացնում է մտահորիզոնը, ստիպում է զարգացնել ստեղծագործ մտածելակերպը: Այս առումով անհրաժեշտ է պաշտպանական համակարգի ամրապնդմանը զուգահեռ անցնել կազմակերպված տեղեկատվական գրոհի՝ հաշվի առնելով նաև չօգտագործված համահայկական ներուժը:

10. Արդի աշխարհում տեղեկատվական անվտանգության համատեքստում մեծ վտանգ է ներկայացնում կիբեռհանցավորությունը, որի տարբեր դրսևորումների թիրախում են նաև ՀՀ քաղաքացիներն ու պետական մարմինները: Ըստ այդմ՝ կիբեռանվտանգությունը կարևորագույն բաղադրիչ է դառնում ոչ միայն անձնական, այլև ազգային անվտանգության ապահովման համակարգում: Հայաստանի պարագայում լուրջ վտանգ են ներկայացնում մի շարք երկրների, հատկապես՝ ադրբեջանաթուրքական հաքերների պարբերական կիբեռհարձակումները:

Կիբեռանվտանգության առումով լրջագույն խնդիր է Հայաստանում հասարակության տեղեկատվական կրթվածության մակարդակը: Համացանցից օգտվողների կտրուկ աճին զուգահեռ՝ հիմնարար քայլեր չեն կատարվում բնակչության նվազագույն համակարգչային գրագիտության ուղղությամբ: Այդ պատճառով հասարակության գերակշիռ մասը չունի տարրական

գիտելիքներ համակարգչային սարքավորումներից ու ծրագրերից օգտվելիս անվտանգության կանոնները պահպանելու անհրաժեշտության և ձևերի մասին տեղեկատվական անվտանգության տեսանկյունից դառնալով խոցելի:

Ստեռնախոսության հիմնական դրույթները ներկայացված են հեղինակի հետևյալ հրապարակումներում.

1. **Աղայան Ն.** Քաղաքական PR-ի տեսական-մեթոդաբանական վերլուծություն // «Լրաբեր Հայ-ռուսական համալսարանի», Սերիա՝ «Հումանիտար և հասարակական գիտություններ», 2013, №1(14), էջ 34-41
2. **Աղայան Ն.** ՀՀ տեղեկատվական անվտանգության մարտահրավերները արդի փուլում // «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Միջազգային հարաբերություններ. Քաղաքագիտություն», 2017, № 1(22), էջ 64-72
3. **Աղայան Ն.** Կիբեռսպառնալիքները՝ ՀՀ ազգային անվտանգության նորագույն մարտահրավեր // 21-ԸԴ ԴԱԸ տեղեկատվական-վերլուծական հանդես, Նորավանք հիմնադրամ, 2018, № 3 (81), էջ 38-43
4. **Աղայան Ն.** Պետության իմիջը որպես ազգային շահերի պաշտպանության միջոց տեղեկատվական անվտանգության անվտանգության համատեքստում // «Լրաբեր Հայ-ռուսական համալսարանի», Սերիա՝ «Հումանիտար և հասարակական գիտություններ», 2018, №3(30) էջ 141 -145
5. **Աղայան Ն.** Ազգային անվտանգության խնդիրները քաղաքական հաղորդակցության կառուցվածքում // «Լրաբեր Հայ-ռուսական համալսարանի», Սերիա՝ «Հումանիտար և հասարակական գիտություններ», 2021, №1(37), էջ 58-70
6. **Աղայան Ն.** «Թշնամու կերպարի» ստեղծումը որպես քարոզչական հնարք տեղեկատվական պատերազմում // «Լրաբեր Հայ-ռուսական համալսարանի», Սերիա՝ «Հումանիտար և հասարակական գիտություններ», 2021, № 2 (38), էջ 32-38
7. **Aghayan N.** Political Myths and the Role of the Media in Political Communication // «Լրաբեր Հայ-ռուսական համալսարանի», Սերիա՝ «Հումանիտար և հասարակական գիտություններ», 2023, №2(45), էջ 42-49

АГАЯН НАРИНЕ А.

**ОСОБЕННОСТИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КОММУНИКАЦИИ В КОНТЕКСТЕ
НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РА**

Диссертация на соискание научной степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 “Политические институты и процессы”. Защита диссертации состоится 11-ого ноября 2026 г. в 13:30 на действующем в ЕГУ специализированном совете 056 "Политология и международные отношения" МОНКС КВОН РА
(адрес: РА, г. Ереван, 0025, Алека Манукяна, 1).

РЕЗЮМЕ

В контексте проблем национальной безопасности крайне важно изучить мировой опыт реализации современных политических и оборонных стратегий и включить его в свою собственную, учитывая специфику нашей страны. Цель данной диссертации – раскрыть институциональную природу публичной коммуникации, её функции и формы, используемые модели, а также основные направления их реализации в контексте обеспечения национальной безопасности Республики Армения и развития публичного права, опираясь как на передовой зарубежный опыт, так и на передовую отечественную практику. Взаимосвязанность среды безопасности и возможности взаимного обмена. Задача – осветить характер гибридных и кибератак, применяемых против Республики Армения, текущую ситуацию и возможности организаций гражданского общества в борьбе с ними.

Первая глава – «Институциональная система публичной коммуникации и научная характеристика» – состоит из трёх подразделов.

В первом подразделе представлены этапы формирования концепции политической коммуникации, этапы научно-теоретических разработок и обобщений, вклад представителей различных школ и течений политологии в её развитие. Во втором подразделе особое внимание уделяется анализу основных моделей политической коммуникации, их роли в развитии современного общества и особенностям их функционирования в контексте национальной безопасности Республики Армения.

Третий подраздел посвящен теоретическим и практическим аспектам формирования информационного общества, этапам развития, современным возможностям и вызовам, а также особенностям информационного общества общественной коммуникации.

Вторая глава диссертации называется «Внешние и внутренние угрозы национальной безопасности Республики Армения».

В трех подразделах данной главы рассматриваются «внешние и внутренние угрозы национальной безопасности Республики Армения» и роль политической коммуникации в их противодействии. Представлена новая парадигма безопасности, предложенная Копенгагенской школой, – парадигма секьюритизации, которая привнесла новые, свежие подходы к фундаментальным проблемам международной безопасности. Среди внешних угроз выделяется кибервойна, анализируются её масштабы и роль политической коммуникации в контексте кибербезопасности. Особо подчёркивается, что основными источниками угроз и главными противниками в кибервойне для нашей страны являются Азербайджан и Турция.

При обсуждении вопроса внутренних угроз национальной безопасности анализируются проблемы и недостатки, с которыми сталкиваются основные субъекты политической коммуникации внутри государства.

В третьей главе диссертации «Вызовы и угрозы информационной безопасности Республики Армения на современном этапе» рассматриваются проблемы, стоящие перед нашей страной в сфере информационной безопасности, раскрывается характер информационных угроз для республики и предлагаются способы противодействия этим угрозам. Резкую реакцию вызывают гибридные операции, контрповстанческие меры, а также дипломатические и оборонительные меры, предпринимаемые армянским государством против Армении, особенно со стороны соседних стран – Турции и Азербайджана, особенно после 44-дневной войны. Следующий важный момент касается киберпреступности и императивов борьбы с ней. В данной главе представлены существующие в Республике Армения недостатки в этой сфере, в частности, в контексте превращения страны в объект кибератак со стороны враждебных стран. Принимаются меры по повышению уровня защиты в этой сфере.

AGHAYAN NARINE A.

**PECULIARITIES OF POLITICAL COMMUNICATION IN THE CONTEXT OF RA
NATIONAL SECURITY**

Dissertation under 23.00.02 “Political Institutions and Processes,” aspiring to earn Ph.D. in Political Sciences. The defense of the dissertation will take place on November 11, 2026, at 13:30 at the Specialized Council 056 “Political Sciences and International Relations” of the RA MoESCS HESC, operating at Yerevan State University (Address: RA, Yerevan, 0025, 1 Alex Manoogian).

SUMMARY

In the context of national security challenges, it is crucial to examine global experience in implementing modern political and defense strategies and to incorporate these insights—adapted to the country's specific circumstances—into our own strategic framework. The aim of this dissertation is to elucidate the institutional nature of public communication, its functions, forms, and operational models, as well as the key avenues for their implementation regarding the national security of the Republic of Armenia and the development of public law, drawing upon both advanced international experience and best domestic practices. It addresses the interconnection between the security environment and the potential for mutual exchange. The objective is to shed light on the nature of hybrid and cyber-attacks directed against the Republic of Armenia, the current situation, and the capacity of civil society organizations to counter these threats.

The first chapter, titled “The Institutional System of Public Communication and Its Scientific Characterization,” comprises three subsections.

The first subsection outlines the stages in the formation of the political communication concept, the evolution of relevant scholarly theories and generalizations, and the contributions made by various schools of thought and currents within political science. The second subsection focuses on analyzing key models of political communication, their role in the development of modern society, and the specifics of their functioning within the context of the Republic of Armenia's national security.

The third subsection addresses the theoretical and practical aspects of the information society's formation—including its developmental stages, current opportunities and challenges, and the specific characteristics of public communication within such a society.

The second chapter of the dissertation is titled "External and Internal Threats to the National Security of the Republic of Armenia."

Its three subsections examine the external and internal threats to the national security of the Republic of Armenia and the role of political communication in countering them. It introduces the "securitization" paradigm—a new security framework proposed by the Copenhagen School—which has brought fresh approaches to fundamental issues of international security. Cyber warfare stands out among external threats; the study analyzes its scale and the role of political communication within the context of cybersecurity. It is particularly emphasized that Azerbaijan and Turkey are the primary sources of threats and the main adversaries in cyber warfare facing the country.

The discussion regarding internal threats to national security analyzes the challenges and shortcomings encountered by key political communication actors within the state.

The third chapter of the dissertation, "Challenges and Threats to the Information Security of the Republic of Armenia at the Present Stage," examines the issues facing the country in the realm of information security, elucidates the nature of information-related threats to the republic, and proposes countermeasures. Hybrid operations, counter-insurgency measures, as well as diplomatic and defensive actions—particularly those directed against Armenia by neighboring Turkey and Azerbaijan, especially following the 44-Day War—provoke a sharp response. Another significant aspect concerns cybercrime and the imperatives for combating it. This chapter outlines existing deficiencies in this area within the Republic of Armenia, particularly regarding the country's status as a target for cyberattacks by hostile nations, and discusses measures being taken to enhance protection in this sphere.

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'H. Hovhannisyan', is located in the bottom right corner of the page.